

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan C1 Seviye Ders Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinin Üst Bilişsel Stratejiler Açısından İncelenmesi¹

Mesut GÜN², Çiğdem YALÇIN³

Özet

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde temel beceriler arasında yer alan dinleme pasif bir beceri alanı olmayıp zihinsel bir çaba gerektiren, geliştirilebilir ve öğretilen bir alandır. Zihinsel bir çaba söz konusu olduğunda da üst biliş kavramı ön plana çıkmaktadır. Üst biliş, öğrencinin kendi öğrenmelerini denetlemesi, bilişsel sürecini kontrol etmesi ve bu süreci değerlendirmesidir. Dolayısıyla dinlemeye yönelik performansın artırılabilmesi için bu süreçte üst bilişe dayalı bir takım stratejiler kullanılmalıdır. Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerini üst bilişsel stratejiler açısından incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Türkiye’de yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan 6 farklı ders kitabının dinleme etkinlikleri Oxford’un (1990) üst bilişsel strateji sınıflandırmasının alt boyutlarına göre incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu bağlamda dinleme etkinliklerinin Oxford’un (1990) üst bilişsel strateji sınıflandırmasına uygunluğu kontrol listeleri oluşturularak üç uzman görüşü ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre, incelenen kitaplar arasında dinleme etkinlikleri kapsamında sadece üst bilişsel stratejilerin alt boyutlarından biri olan öğrenmeye odaklanma stratejisinden yararlanıldığı bunun dışında herhangi bir stratejiye rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, ders kitabı, dinleme, üst bilişsel stratejiler.

The Examination of Listening Activities Taken Place in Teaching Turkish as a Foreign Language C1 Level Textbooks in Terms of Metacognitive Strategies

Abstract

Listening among the basic skills in teaching Turkish as a foreign language is not a passive skill area but it is an area that can be developed and taught that requires a mental effort. In the case of a mental effort, the concept of metacognition comes to the fore. Metacognition is to control the student's own learning, control his / her cognitive process and evaluate this process. Therefore, in order to increase the performance for listening, a strategy based on metacognition should be used in this process. The aim of this study is to examine listening activities in Turkish textbooks as foreign languages in terms

¹ Bu çalışma, Doç. Dr. Mesut GÜN danışmanlığında yürütülen “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinin Dil Öğrenme Stratejileri Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, mesutgun@nevsehir.edu.tr

³ Arş. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi.

of metacognitive strategies. Document analysis technique was used in the research. Listening activities of the 5 different textbooks used in teaching Turkish as a foreign language in Turkey were examined and evaluated in terms of Oxford's (1990) sub- dimensions of metacognitive strategies classification. In this context, the compliance of listening activities with Oxford's (1990) classification of metacognitive strategy was tried to be determined by three experts' opinions. According to the results of the study, it was determined that there was no strategy other than centering your learning which is one of the sub- dimensions of metacognitive strategies.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, textbook, listening, metacognitive strategies.

GİRİŞ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dinleme, öğrenilmesi ve geliştirilmesi zor bir beceri alanıdır. Bu nedenle öğrenciler dinleme becerisini geliştirmeye yönelik çeşitli teknik ve stratejiler kullanarak bu süreci başarılı bir şekilde tamamlayabilirler. Dinleme becerisini geliştirilmesi sürecinde öğrencilerin yararlanabileceği iki tür strateji ön plana çıkmaktadır. Bunlar: bilişsel ve üst bilişsel stratejilerdir. Bilişsel stratejiler bilgiyi kavrama, depolama ve çözümlenme gibi dilsel girdi ve çıktılar için bir altyapı oluşturan zihinsel etkinliklerdir. Üst bilişsel stratejiler ise bilişsel stratejilerin düzenlenmesine yardım eden ve öğrenmenin etkili bir şekilde tamamlanmasına olanak sağlayan zihinsel etkinlikleri içerir (Durmuş, 2013: 153).

Özellikler son yıllarda üst bilişsel stratejiler eğitim alanında üzerinde sıkça durulan bir konu haline gelmiştir. Üst bilişsel strateji kullanımında kişinin kendi öğrenme sürecini izlemesi, kontrol etmesi, kendi öğrenmelerine uygun strateji veya stratejiler seçmesi ve bunları değerlendirmesi söz konusudur. Dolayısıyla üst bilişsel stratejiler kullanımı kişinin farkındalık düzeyinin artması ile ilişkilidir.

Dil öğretim stratejileri arasında üst bilişsel stratejiler, öğrencilerin temel becerilerini geliştirme konusunda en önemli stratejiler olarak görülür (Anderson, 1991) ve O'Malley ve arkadaşları (1985a) üst bilişsel stratejiler olmadan öğrencilerin kendi süreçlerini, başarılarını ve gelecekteki öğrenme yönlerini gözlemleme yeteneklerinin olmayacağını vurgulamışlardır. Aynı şekilde Rahimirad (2014), üst bilişsel strateji kullanımı olmaksızın öğrenmenin gelişigüzel şekilde gerçekleşmeyeceğine vurgu yapmaktadır. Ridley vd. (1992), üst bilişsel strateji kullanımının faydalarını şu şekilde açıklamaktadır;

- 1) Uygun stratejileri seçme, planlama ve öğrenmeyi bilinçli bir şekilde kontrol etme gibi öğrenme etkinliklerini tahmin etme ve düzenleme,
- 2) Öğrenme stratejilerinin etkisini analiz etme, yanlışları düzenleme ve öğrenme sürecini gözlemleme,
- 3) Gerekli görüldüğünde öğrenme davranışlarını veya stratejileri değiştirme gibi hususlara yardımcı olur.

Bu açıklamalardan yola çıkarak yabancı dil öğreniminde üst bilişsel strateji kullanımının faydası, süreç içerisinde öğrencinin öz denetimi yaparak kendine en uygun stratejiyi seçmesi olarak açıklanabilir.

YÖNTEM

Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerini üst bilişsel stratejiler açısından incelemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için etkinlikler dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sırası, dinleme sonrası) tasnif edilerek üst bilişsel stratejiler tespit edilmiştir. Bu amaçlar çerçevesinde belirlenen alt amaçlar şu şekildedir:

1. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sırası, dinleme sonrası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

1.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sırası, dinleme sonrası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

1.2. Yedi İklim Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sırası, dinleme sonrası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

1.3. Gazi Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sırası, dinleme sonrası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

1.4. İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sırası, dinleme sonrası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

1.5. İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sırası, dinleme sonrası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

2. Dinleme etkinliklerindeki üst bilişsel stratejilerin kullanımını yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitapları arasında nasıl bir farklılık göstermektedir?

Araştırma Modeli

Araştırma, yabancılar Türkçe öğretim ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerini Oxford'un (1990) üst bilişsel stratejiler sınıflamasına göre incelenmesini amaçlayan nitel bir araştırmadır. "Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45). Araştırmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. "Doküman inceleme, araştırma konusuna ait bilgi içeren materyallerin analizidir. Doküman incelemesinde hem yazılı hem de görsel (resim, video vb.) materyaller kullanılabilir" (Metin, 2015: 363). Araştırmada durum çalışması modeli kullanılmıştır. "Durum çalışmaları gerçekte ortamda neler olduğuna bakma, sistematik bir biçimde verileri toplama, analiz etme ve sonuçları ortaya koyma yoludur" (Davey, 1991'den akt. Aytaçlı, 2012).

Çalışma Grubu

Araştırma kapsamında Türkiye’de bazı resmi kurumlar ve çeşitli dil eğitim merkezlerinde sıkça kullanılan ve çeşitli araştırmacı ve eğitimciler tarafından farklı amaçlar doğrultusunda incelemeye alınan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti C1, Türkçeye Yolculuk Türkçe Ders Kitabı C1, Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe C1 ve İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitapları incelenmiş ve bu ders kitapları araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan dinleme etkinlikleri Oxford’un (1990) üst bilişsel stratejiler sınıflamasının alt boyutlarına göre incelenmiştir. Üst bilişsel stratejilerin alt boyutlarına göre her bir ders kitabı için dinleme aşamalarına yönelik (dinleme öncesi, dinleme sonrası, dinleme sırası) kontrol listeleri oluşturulmuştur.

Verilerin Çözümlemesi

Çalışmada elde edilen verilerin çözümlemesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. “İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırma kapsamında incelenen yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarının Oxford’un (1990) üst bilişsel strateji sınıflandırmasının alt boyutlarına göre incelenmesine yönelik oluşturulan kontrol listeleri kullanılarak dinleme aşamalarına göre her bir kitapta üst bilişsel stratejinin hangi alt boyutuna yer verildiği ve bunların kullanım oranları belirlenmeye çalışılmıştır. Stratejilerin kullanım oranlarını belirlemek üzere frekans ve yüzdeler alınarak bu veriler tablolar halinde ortaya konmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Alt Amaçlara İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde veri toplama süreci sonunda elde edilen bulgulara ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sonrası, dinleme sırası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

Birinci alt amacın birinci alt kategorisine ilişkin bulguları elde etmek amacıyla Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında yer alan etkinlikler ve kullanılan stratejiler kontrol listesine eklenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo-1: Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 Ders Kitabının Dinleme Etkinliklerinde Yer Alan Üst Bilişsel Strateji Kullanım Sıklıkları

Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 Ders Kitabı			Dinleme Öncesi			Dinleme Sırası			Dinleme Sonrası		
			f	%	E.S.*	f	%	E.S.	f	%	E.S.
ÜST BİLİŞSEL STRATEJİLER	Öğrenmeye Odaklanma	Yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme	-	-					1	3.3	
		Dikkatini toplama	-	-		12	29.2		-	-	
		Sözlü üretimi erteleme	-	-		-	-		-	-	
		Dil öğrenimini öğrenme	-	-		-	-		-	-	
		Düzenleme	-	-		-	-		-	-	
	Öğrenmeyi Düzenleme	Amaç ve hedef belirleme	-	-		-	-		-	-	
		Dil öğrenme görevinin amacını belirleme	-	-	2	-	-	41		-	30
		Dil öğrenme görevi için planlama yapma	-	-		-	-		-	-	
		Alıştırma yapma fırsatları arama	-	-		-	-		-	-	
	Öğrenmeyi Değerlendirme	Kendini izleme	-	-		-	-		-	-	
		Kendini değerlendirme	-	-		-	-		-	-	
	Toplam			0	0	2	12	29.2		1	3.3

Tablo 1 incelendiğinde üst bilişsel stratejiler içerisinde yer alan öğrenmeye odaklanma stratejisinin alt boyutunda yer alan yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme stratejisine dinleme sonrasında f=1 kez ve %3.3 oranında; dikkati toplama stratejisine dinleme sırasında f=12 kez ve % 29.2 oranında yer verilmiştir. Bu veriler doğrultusunda sözlü üretimi erteleme, dil öğrenimini öğrenme, düzenleme, amaç ve hedef belirleme dil

* E.S: Etkinlik Sayısı

öğrenme görevinin amacını belirleme, dil öğrenme görevi için planlama yapma, alıştırma yapma fırsatları arama, kendini izleme ve kendini değerlendirme stratejilerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Kullanılan stratejilerden (yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme, dikkati toplama) en fazla dikkati toplama stratejisine (f=12) yer verildiği görülmüştür.

2. Yedi İklim Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sonrası, dinleme sırası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

Birinci alt amacın ikinci alt kategorisine ilişkin bulguları elde etmek amacıyla Yedi İklim Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında yer alan etkinlikler ve kullanılan stratejiler kontrol listesine eklenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo-2: Yedi İklim Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti C1 Ders Kitabının Dinleme Etkinliklerinde Yer Alan Üst Bilişsel Strateji Kullanım Sıklıkları

		Yedi İklim Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti C1 Ders Kitabı									
		Dinleme Öncesi			Dinleme Sırası			Dinleme Sonrası			
		f	%	E.S.	f	%	E.S.	f	%	E.S.	
ÜST BİLİŞSEL STRATEJİLER	Öğrenmeye Odaklanma	Yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Dikkatini toplama	-	-	14	46.6	-	-	-	-	
		Sözlü üretimi erteleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Öğrenmeyi Düzenleme	Dil öğrenimini öğrenme	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Düzenleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Amaç ve hedef belirleme	-	-	0	-	-	30	-	-	18
		Dil öğrenme görevinin amacını belirleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Öğrenmeyi Değerlendirme	Dil öğrenme görevi için planlama yapma	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Alıştırma yapma fırsatları arama	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Kendini izleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Kendini değerlendirme	-	-	-	-	-	-	-	-		
Toplam		0	0	0	14	46.6	30	0	0	18	

Tablo 2 incelendiğinde Yedi İklim Yunus Emre Enstitüsü Türkçe öğretim seti C1 ders kitabında üst bilişsel stratejiler içerisinde öğrenmeye odaklanma stratejisinin alt boyutunda yer alan dikkatini toplama stratejisine f=14 kez ve %46.6 oranında yer verildiği gözlenmiştir. Bu verilerden yola çıkarak üst bilişsel stratejiler içerisinde yer alan yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme, sözlü üretimi erteleme, dil öğrenimini öğrenme, düzenleme, amaç ve hedef belirleme dil öğrenme görevinin amacını belirleme, dil öğrenme görevi için planlama yapma, alıştırma yapma fırsatları arama, kendini izleme ve kendini değerlendirme stratejilerine yer verilmediği tespit edilmiştir.

3. Gazi Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sonrası, dinleme sırası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

Birinci alt amacın üçüncü alt kategorisine ilişkin bulguları elde etmek amacıyla Gazi Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan ve kullanılan stratejiler kontrol listesine eklenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo-3: Gazi Yabancılar için Türkçe C1 Ders Kitabının Dinleme Etkinliklerinde Yer Alan Üst Bilişsel Strateji Kullanım Sıklıkları

		Gazi Yabancılar için Türkçe C1 Ders Kitabı									
		Dinleme Öncesi			Dinleme Sırası			Dinleme Sonrası			
		f	%	E.S.	f	%	E.S.	f	%	E.S.	
ÜST BİLİŞSEL STRATEJİLER	Öğrenmeye Odaklanma	Yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme	-	-	0	-	-	26	2	11.7	17
		Dikkatini toplama	-	-		11	42.3		1	1.7	
		Sözlü üretimi erteleme	-	-		-	-		-	-	
	Öğrenmeyi Düzenleme	Dil öğrenimini öğrenme	-	-		-	-		-	-	
		Düzenleme	-	-		-	-		-	-	
		Amaç ve hedef belirleme	-	-		-	-		-	-	
		Dil öğrenme görevinin amacını belirleme	-	-		-	-		-	-	
	Öğrenmeyi Değerlendirme	Dil öğrenme görevi için planlama yapma	-	-		-	-		-	-	
		Alıştırma yapma fırsatları arama	-	-		-	-		-	-	
		Kendini izleme	-	-		-	-		-	-	
		Kendini değerlendirme	-	-		-	-		-	-	
Toplam		0	0	0	11	42.3	26	3	13.4	17	

Tablo 3 incelendiğinde Gazi Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında üst bilişsel stratejiler içerisinde yer alan öğrenmeye odaklanma stratejisinin alt boyutundan yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme stratejisine dinleme sırasında herhangi bir stratejiye rastlanmazken dinleme sonrasında f=2 kez ve % 11.7 oranında; dikkati toplama stratejisine dinleme sırasında f=11 kez ve %42.3 oranında; dinleme sonrasında f=1 kez ve %1.7 oranında yer verilmiştir. Bu veriler doğrultusunda sözlü üretimi erteleme, dil öğrenimini öğrenme, düzenleme, amaç ve hedef belirleme, dil öğrenme görevinin amacını belirleme, dil öğrenme görevi için planlama yapma, alıştırma yapma fırsatları arama, kendini izleme ve kendini değerlendirme stratejilerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Kullanılan stratejiler arasında (yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme, dikkati toplama) en fazla dikkati toplama stratejisine (f=11) yer verildiği görülmüştür.

4. İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sonrası, dinleme sırası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

Birinci alt amacın dördüncü alt kategorisine ilişkin bulguları elde etmek amacıyla İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan etkinlikler ve kullanılan stratejiler kontrol listesine eklenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo-4: İzmir Yabancılar için Türkçe C1 Ders Kitabının Dinleme Etkinliklerinde Yer Alan Üst Bilişsel Strateji Kullanım Sıklıkları

İzmir Yabancılar için Türkçe C1 Ders Kitabı			Dinleme Öncesi			Dinleme Sırası			Dinleme Sonrası		
			f	%	E.S.	f	%	E.S.	f	%	E.S.
ÜST BİLİŞSEL STRATEJİLER	Öğrenmeye Odaklanma	<i>Yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		<i>Dikkatini toplama</i>	-	-	14	38.8	1	5	-	-	-
		<i>Sözlü üretimi erteleme</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		<i>Dil öğrenimini öğrenme</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Öğrenmeyi Düzenleme	<i>Düzenleme</i>	-	-	3	-	36	-	20	-	-
		<i>Amaç ve hedef belirleme</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		<i>Dil öğrenme görevinin amacını belirleme</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		<i>Dil öğrenme görevi</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-

		<i>İçin planlama yapma</i>					
Öğrenmeyi Değerlendirme	<i>Alıştırma yapma fırsatları arama</i>	-	-	-	-	3	15
	<i>Kendini izleme</i>	-	-	-	-	-	-
	<i>Kendini değerlendirme</i>	-	-	-	-	-	-
Toplam		0	0	14	38.8	4	20

Tablo 4 incelendiğinde İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında üst bilişsel stratejiler içerisinde öğrenmeye odaklanma stratejisinin alt boyutunda yer alan dikkatini toplama stratejisine dinleme sırasında f=14 kez ve %38.8 oranında; dinleme sonrasında f=1 kez ve % 5 oranında; öğrenmeyi düzenleme stratejisinin alt kategorilerinden alıştırma yapma fırsatları arama stratejisine dinleme sonrasında f=3 kez ve %15 oranında yer verildiği gözlenmiştir. Bu doğrultuda üst bilişsel stratejiler içerisinde yer alan yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme, sözlü üretimi erteleme, dil öğrenimini öğrenme, düzenleme, amaç ve hedef belirleme dil öğrenme görevinin amacını belirleme, dil öğrenme görevi için planlama yapma, kendini izleme ve kendini değerlendirme stratejilerine yer verilmediği tespit edilmiştir.

5. İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme aşamalarına göre (dinleme öncesi, dinleme sonrası, dinleme sırası) üst bilişsel stratejiler açısından kullanım sıklığı nedir?

Birinci alt amacın beşinci alt kategorisine ilişkin bulguları elde etmek amacıyla ders kitabında yer alan etkinlikler ve kullanılan stratejiler kontrol listesine eklenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo-5: İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 Ders Kitabının Dinleme Etkinliklerinde Yer Alan Üst Bilişsel Strateji Kullanım Sıklıkları

		İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 Ders Kitabı								
		Dinleme Öncesi			Dinleme Sırası			Dinleme Sonrası		
		f	%	E.S.	f	%	E.S.	f	%	E.S.
ÜST BİLİŞSEL STRATEJİLER	Öğrenmeye Odaklanma	<i>Yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme</i>								
		-	-	2	-	-	43	-	-	19
		<i>Dikkatini toplama</i>								
		-	-		26	60.4		-	-	

	Sözlü üretimi erteleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Dil öğrenimini öğrenme	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Düzenleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Amaç ve hedef belirleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
Öğrenmeyi Düzenleme	Dil öğrenme görevinin amacını belirleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Dil öğrenme görevi için planlama yapma	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Alıştırma yapma fırsatları arama	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Öğrenmeyi Değerlendirme									
	Kendini izleme	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Kendini değerlendirme	-	-	-	-	-	-	-	-	
T										
ablo	Toplam	0	0	2	26	60.4	43	0	0	19
5										

incelendiğinde İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında üst bilişsel stratejiler içerisinde öğrenmeye odaklanma stratejisinin alt boyutunda yer alan dikkatini toplama stratejisine f=26 kez ve %60.4 oranında yer verildiği gözlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda üst bilişsel stratejiler içerisinde yer alan yeni bilgiyi bilinenlerle eşleştirme, sözlü üretimi erteleme, dil öğrenimini öğrenme, düzenleme, amaç ve hedef belirleme dil öğrenme görevinin amacını belirleme, dil öğrenme görevi için planlama yapma, alıştırma yapma fırsatları arama, kendini izleme ve kendini değerlendirme stratejilerine yer verilmediği belirlenmiştir.

2. Dinleme etkinliklerindeki dil öğrenme stratejilerinin kullanımı yabancılar için Türkçe öğretimi ders kitapları arasında nasıl bir farklılık göstermektedir?

İkinci alt probleme ilişkin bulguları elde etmek amacıyla Oxford'un üst bilişsel strateji sınıflandırması kapsamında incelenen tüm kitaplardaki kullanım sıklıkları ve yüzdeleri için bir tablo oluşturulmuştur. Bu tablo aşağıda belirtilmiştir.

Tablo-6: İncelenen Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarının Dinleme Etkinliklerinde Üst Bilişsel Strateji Kullanım Sıklıkları ve Oranları

	Yabancılar için Türkçe C1 Ders Kitapları										Toplam Etkinlik Sayısı
	Türkçeye Yolculuk		Yedi İklim		Gazi		İzmir		İstanbul		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Üst bilişsel stratejileri	13	4.6	14	4.9	14	4.9	18	6.3	26	9.2	282

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki dinleme etkinlikleri sayılarının Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında f=73, Yedi İklim Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında f=48, Gazi Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında f=43, İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında f=59, İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında f=59 olmak üzere toplam f=282 olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular 5 kitapta dinleme etkinliklerinin en fazla Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 adlı kitapta bulunduğu göstermektedir.

İncelenen yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarından Türkçeye Yolculuk Türkçe öğretim seti C1 ders kitabında üst bilişsel stratejilere f=13 kez ve %4.6 oranında; Yedi İklim Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında f=14 kez ve %4.9 oranında; Gazi Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında f=14 kez ve %4.9 oranında; İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında f=18 kez ve %6.3 oranında ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında f=26 kez ve %9.2 oranında yer verildiği tespit edilmiştir. Bu verilerden hareketle incelenen kitaplarda üst bilişsel stratejilere en fazla İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında, ikinci sırada İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında, üçüncü sırada Yedi İklim yabancılar için Türkçe C1 ders kitabı ile Gazi Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında eşit oranda (%4.9) ve en az Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında yer verildiği tespit edilmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırma kapsamında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ileri seviye ders kitapları arasından Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1, Yedi İklim Yabancılar için Türkçe C1, Gazi Yabancılar için Türkçe C1, İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 ders kitapları Oxford'un üst bilişsel stratejiler açısından incelenerek bir takım sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında 73 dinleme etkinliği içerisinde 13 üst bilişsel stratejiye rastlanmıştır. Dinleme etkinlikleri içerisinde yer alan üst bilişsel stratejilere açık bir yönerge ile (seçici dinleyiniz, not alarak dinleyiniz vb.) yer verildiği gözlenmiştir. Fakat bahsi geçen ders kitabında üst bilişsel stratejilerin alt boyutları arasında dengeli bir dağılımın söz konusu olmadığı belirlenmiştir. Türkçeye

Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında üst bilişsel stratejilerden sadece dikkati toplama stratejisine yer verildiği gözlenmiştir. Dikkati toplama stratejisi öğrencilerin dinledikleri metne odaklanarak metni daha derin bir şekilde anlamlandırmalarını sağlar. Bu nedenle dinleme sürecinde sıkça kullanılması gereken bir strateji türüdür. Fakat tek başına yeterli değildir. Ders kitabında öğrencilerin kendi öğrenmelerini düzenlemesini ve değerlendirmesini sağlayacak üst bilişsel strateji türlerine yer verilmediği gözlenmiştir. Bu nedenle ders kitabında bu strateji kullanımına yönelik eksiklikler mevcuttur.

İncelenen kitaplar arasında ikinci sırada yer alan Yedi İklim Yabancılara Türkçe Öğretimi C1 ders kitabında 48 dinleme etkinliği içerisinde toplam 14 üst bilişsel stratejiye rastlanmış ve bu stratejilere örtük bir şekilde yer verilmiştir. Bahsi geçen kitapta Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretim Seti C1 ders kitabında olduğu gibi üst bilişsel strateji kullanımında sadece dikkati toplama stratejisine yer verildiği dolayısıyla bu stratejiye yönelik dengesiz bir dağılımın söz konusu olduğu görülmüştür.

İncelenen kitaplar arasında üçüncü sırada yer alan Gazi Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabında yer alan 43 adet dinleme etkinliği içerisinde toplam 14 üst bilişsel stratejiye rastlanmıştır. Ders kitabında üst bilişsel stratejiler eşit şekilde dağılmamış olup sadece dikkati toplama ve az sayıda yeni bilgileri bilinenlerle eşleştirme stratejinin kullanıldığı belirlenmiştir. Yeni bilgileri bilinenlerle eşleştirme stratejisi dikkati toplama stratejisi gibi dil öğrenme sürecinde öğrencinin öğrenmeye odaklanmasına yardımcı olur. Fakat kullanılan bu stratejiler üst bilişsel stratejilerin sadece hazırlık aşamasını kapsadığı için tek başlarına yeterli değildir.

Harputoğlu (2015), “Yabancı Dil Olarak Türkçe ve Ana Dil Türkçe Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejilerinin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde ana dil olarak Türkçe öğretimine yönelik ders kitabı dışında Gazi Yabancılar için Türkçe C1 seviyesi ders kitabının da 4 temel dil becerisine göre hazırlanan etkinlikleri tüm dil öğrenme stratejilerine göre incelemiş ve bahsi geçen kitapta en fazla bilişsel stratejilere rastlandığını, telafi stratejilerine sadece bir kez yer verilirken üst bilişsel ve duyuşsal stratejilere etkinlikler içerisinde hiç yer verilmediğini ayrıca yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında kullanılan stratejilerin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Harputoğlu'nun (2015) yapmış olduğu çalışmadan elde ettiği sonuçlar üst bilişsel strateji kullanımı açısından değerlendirildiğinde bu çalışma ile tam anlamıyla örtüşmemektedir.

İzmir Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabı incelendiğinde toplam 59 dinleme etkinliği içerisinde 18 üst bilişsel stratejiye rastlanmıştır. Dinleme etkinliklerinde yer alan stratejilere örtük bir biçimde ve orantısız şekilde yer verilmiştir. Bahsi geçen kitapta yer alan dinleme etkinlikleri içerisinde diğer ders kitaplarından farklı olarak üst bilişsel stratejilerden öğrenmeyi düzenleme stratejisinin bir alt boyutu olan alıştırma yapma fırsatları arama stratejisine yer verildiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin dinleme etkinliğinden hemen sonra öğrendiklerini uygulama fırsatlarını aramalarına yönelik kullanacakları bu üst bilişsel strateji öğrenmenin kalıcı hale gelmesi açısından önem arz etmektedir.

Son olarak araştırma kapsamında İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 ders kitabındaki dinleme etkinlikleri üst bilişsel stratejilere göre incelenmiş ve toplam 64 dinleme etkinliği içerisinde 26 üst bilişsel stratejiye rastlanmıştır. Üst bilişsel stratejiler arasında da sadece dikkati toplama stratejisine yer verilmiştir. Dolayısıyla dinleme etkinliklerinde dil öğrenme stratejileri kullanımında çeşitlilik söz konusu değildir. Bahsi geçen kitapta yer alan stratejilerin diğer kitaplarda olduğu dengeli bir şekilde dağılım göstermediği ve etkinlikler içerisinde örtük bir şekilde yerleştirildiği sonucuna varılmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda araştırmacılar, ders kitaplarını hazırlayan uzmanlar ve öğretmenlere yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur;

- Araştırmada sadece yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarındaki dinleme etkinlikleri içerisinde yer alan üst bilişsel stratejiler belirlenmiştir. Araştırmacılara yabancı dil olarak İngilizce, Fransızca, Almanca öğretimi gibi farklı diller için hazırlanan kitaplarda yer alan dinleme etkinliklerinin incelenmesi önerilebilir. Böyle bir araştırma strateji çeşitliliğinin artırılması noktasında faydalı olabilir.

- Araştırmada yalnızca dinleme etkinlikleri incelenmiş olup okuma, yazma, konuşma gibi diğer temel becerileri kapsayan etkinlikler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu sebeple araştırmacılara okuma, yazma ve konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerde yer alan üst bilişsel stratejilerin incelenmesi kitaplara geniş bir açıdan bakılması hususunda oldukça önemlidir.

- Öğretmenler öğrencileri dinleme etkinlikleri süresince üst bilişsel stratejileri nasıl kullanmaları gerektiği hususunda aydınlatabilirler. Nitekim Rahimirad (2014), “The Impact of Metacognitive Strategy Instruction on the Listening Performance of University Students” isimli çalışmasında ikinci dil olarak İngilizce öğrenen üniversite öğrencilerine yönelik üst bilişsel strateji öğretiminin öğrencilerin dinleme performanslarına etkisini araştırmış olup strateji kullanımının öğrencilerin dinleme performanslarını önemli ölçüde geliştirdiği sonucuna varmıştır.

- İncelenen ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinde üst bilişsel strateji kullanımına yönelik çok az etkinliğe rastlanmıştır. Hâlbuki üst bilişsel stratejilerin öğrencilerin dinleme ve diğer dil becerilerine yönelik performanslarını olumlu yönde etkilediği birçok araştırmacı tarafından ispatlanmıştır (Bkz. Alyas, 2011; Değirmenci, 2005; Katrancı ve Yangın, 2013 Coşkun, 2010). Bu nedenle ders kitaplarını hazırlayan uzmanlara, dinleme etkinliklerini oluştururken üst bilişsel stratejilerin tüm alt boyutlarını göz önünde bulundurarak hazırlamaları önerilebilir.

- İncelenen kitapların sadece birinde, üst bilişsel strateji kullanımı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Diğer kitaplarda bu stratejiler örtük bir şekilde verilmiştir. Dinleme etkinliklerinde öğrenciye ne tür strateji kullanmaları gerektiğini açık yönergeler kullanarak anlatılması öğrencilerin performanslarının artırılmasına yardımcı olacaktır.

- İncelenen kitapların tümünde, dinleme etkinlikleri içerisinde yer alan üst bilişsel stratejilerinin dengeli bir şekilde dağılmadığı, özellikle bazı stratejilere büyük oranda yer verilirken bazılarının hiç kullanılmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle uzmanların bu hususları göz önünde bulundurarak stratejilerin dengeli dağılımına dikkat etmeleri önerilebilir.

Kaynakça

- Alyas, A. (2011). Metacognitive Strategies to Foster Learner Autonomy in EFL Reading. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi, Ankara.
- Anderson, N. J. (1991). Individual differences in strategy use in second language reading and testing. *Modern Language Journal*, 75, 460-472.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış, Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(1), 1-9.
- Coşkun, A. (2010). The Effect of Metacognitive Strategy Training on the Listening Performance of Beginner Students, *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 4 (1), 35-50.
- Değirmenci, İ. L. (2005). Bilişsel ve Üst-Biliş Stratejilerinin Kullanımı ile Yabancı Dil Testlerindeki Performans Arasındaki İlişki, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi*, İstanbul.
- Durmuş, M. (2013). *Yabancılara Türkçe Öğretimi*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Harputoğlu, B. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe ve Ana Dil Türkçe Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejilerinin İncelenmesi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Katranacı ve Yangın (2013), Üstbiliş Stratejileri Öğretiminin Dinlediğini Anlama Becerisine ve Dinlemeye Yönelik Tutuma Etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*,11, 733-771.
- Metin, M. (2015). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi, S. 363.
- O'Malley, J. M., Chamot, A. U., Stewner-Manzanares, G., Russo, R., & Kupper, L. (1985a). Learning strategy applications with students of English as a second language. *TESOL Quarterly*, 19, 285-296.
- Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What every teacher should know*. Newbury House Publishers. Oxford University Press.
- Rahimirad, M. (2014), The Impact of Metacognitive Strategy Instruction on the Listening Performance of University Students, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 98 (2014), 1485 – 1491.
- Ridley, D. S., Schutz, P. A., Glanz, R.S., & Weinstein, C. E. (1992). Self regulated learning: The interactive influence of metacognitive awareness and goal-setting. *Journal of Experimental Education*, 60, 293-306.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (5. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.